

MANICHEJSKIE
TEKSTY
SAKRALNE

ARMORYKA

Niniejsza **darmowa publikacja** zawiera jedynie fragment pełnej wersji całej publikacji.

Aby przeczytać ten tytuł w pełnej wersji [kliknij tutaj](#).

Niniejsza publikacja może być kopiowana, oraz dowolnie rozprowadzana tylko i wyłącznie w formie dostarczonej przez NetPress Digital Sp. z o.o., operatora [sklepu na którym można nabyć niniejszy tytuł w pełnej wersji](#). Zabronione są jakiegokolwiek zmiany w zawartości publikacji bez pisemnej zgody NetPress oraz wydawcy niniejszej publikacji. Zabrania się jej od-sprzedaży, zgodnie z [regulaminem serwisu](#).

Pełna wersja niniejszej publikacji jest do nabycia w sklepie internetowym [e-booksweb.pl - Audiobooki, książki audio, e-booki](#).

**Jeśli chcesz połączyć się z Wydawnictwem
i Księgarnią Internetową „Armoryka”
aby zapoznać się z jego pełną ofertą
kliknij na link poniżej:**

<http://armoryka.strefa.pl/>

MANICHEJSKIE
TEKSTY
SAKRALNE

PRZEŁOŻYŁ I WSTĘPEM OPATRZYŁ
ANDRZEJA SARWA

ARMORYKA
SANDOMIERZ

Redaktor: Joanna Sarwa
Projekt okładki: Juliusz Susak
Fotografia na okładce: Piotr Sławiński

© Copyright by Andrzej Sarwa 2005, 2009

Wydawnictwo ARMORYKA
ul. Krucza 16
27-600 Sandomierz
tel (0-15) 833 21 41
e-mail: wydawnictwo.armoryka@interia.pl
<http://www.armoryka.strefa.pl/>

Druk: Drukarnia Diecezjalna Sandomierz
ul. Żeromskiego 4
27600 Sandomierz

ISBN 978-83-60276-93-8

SPIS TREŚCI

Manicheizm – wprowadzenie	7
Teksty manichejskie	49
Psalmy manichejskie	51
Skosztować i poznać miłosierdzie Boga (przygotowanie do wspólnoty)	51
Daj mi serce święte, Panie	53
Zapalcie lampki oliwne	55
Psalm Tomasza	57
Psalm CCXXIII	58
Fragment psalmu Bemy	62
Hymny i modlitwy	63
Hymn skierowany do Jezusa	63
Hymn partyjski	65
Hymny i pisma przypisywane Maniemu	67
Pochwała mniejszych	67
Pochwała większych	69
Hymn Maniego na chwałę Jezusa, Króla	70
Pochwała Jezusa dającego życie	72
Niezatytułowany psalm przypisywany Maniemu – fragment	74
Początkowe słowa „Ewangelii Żywej”	74
„Pobożna nauka bezgrzesznych”	75
Kilka cytatów z Maniego, przechowywanych przez Abu Riejchan Biruniego	77
Przypowieści	79
Z przypowieści o złudności pięciu zmysłów	79
Przypowieść o gospodarzu i robotniku	80
Przypowieść o słuchaczach	82
Przypowieść o rolniku	83
Przypowieść o mnichu i dziewczynie	84
Przypowieść o dwu węzłach	84
Inne pisma manichejskie	87

Wniebowstąpienie Maniego – fragment	87
Fragment o Ziemi Światłości	88
Fragment o Drzewie Światłości	88
Dwa teksty manichejskie z Oazy Turfańskiej	89
Wiersz liryczny	89
W drugim wierszu Aprynczur Tegin wyśpiewuje chwałę posła światłości Maniego (Burchana)	90
Kodeksy	91
Księga Gigantów	91
Bibliografia	97

MANICHEIZM

Omawianą religię w najogólniejszym zarysie można scharakteryzować jako starożytną perską naukę o odwiecznej walce między siłami Światłości i Ciemności, między kosmicznymi początkami dobra i zła.¹

Ale nie do końca, bowiem manicheizm to jednak nie tylko dualistyczna, ale również i synkretyczna religia.

Wykształciła się ona w III wieku n.e. na Bliskim i Środkowym Wschodzie, na obszarze imperium sasanidzkiego², a konkretnie na terenie Mezopotamii oraz Iranu.

Manicheizm, w odróżnieniu od większości współczesnych mu kultów był jedną z niewielu religii, całkowicie stworzonych przez jednego człowieka – i to religią stworzoną świadomie, do czego wykorzystał on wiele współczesnych mu wierzeń. Chociaż oczywiście nie wolno zapominać, że impulsem do jej stworzenia było objawienie jakiego doznał Mani. Bez owego objawienia zapewne nigdy by do tego nie doszło.

Manicheizm stał się rzeczywistą, w pełni rozwiniętą religią, która miała bardzo wielu wyznawców

1 *Манихейство. Учение о Царстве Света* [w:] Зороастризм и манихейство: взгляд со стороны и взгляда зороастрийца.

2 Sasanidzi – dynastia panująca w Persji w latach 224–651 naszej ery. Za jej założyciela uznaje się Sasana.

i entuzjastów, nawet wśród wybitnych osobistości, a która istniała przynajmniej przez tysiąc lat.³

Mimo bardzo licznych zewnętrznych podobieństw do chrześcijaństwa manicheizm jest jednak „czystą” religią gnostycką ofiarująca człowiekowi zbawienie przede wszystkim przez gnozę, wiedzę i wiarę, a nie tylko uczynki⁴

Bo właśnie wszystkie gnostyckie prądy religijne „dążyły do wybawienia człowieka ze zniewalających więzów materialnej egzystencji dzięki gnosis, czyli poznaniu i wiedzy. Wiedza ta była różna, chociaż zwykle zajmowała się intymnym związkiem ludzkiego „ja” z transcendentnym źródłem wszelkiego bytu i była przekazywana przez jakiegoś objawiciela.”⁵

Bardzo charakterystyczne dla nowej religii było to, że jej twórca, Mani, nie uważał się za jedyne proroka. Twierdził, że przed nim działali już inni – Zaratusztra, Budda, Jezus. On zaś był zarówno ich spadkobiercą, jak i kontynuatorem⁶.

Wcześniej wspomniane rejony Iranu i Mezopotamii to w starożytności miejsca styku rozmaitych kultur, tradycji i religii. Najbardziej liczącą się spośród tych ostatnich był zaratusztrianizm, oraz jego heretycka odmiana zurwanizm. Ponadto występowały również: mandeizm i chrześcijaństwo, jak również wciąż były żywe pogańskie kultury babilońskie, asyryjskie, greckie, a pewnie też i egipskie. W owym religijnym tyglu wierzenia mieszały się ze sobą w przedziwny sposób, dając początek różnym, często dziwacznym grupom wyznaniowym. Co nie znaczy, że ich twórcy i uczestnicy muszą być oceniani

3 Сергей В. Болотников, *Манихейство как религия постмодернизма*, [w:] Журнал “Самиздат”.

4 J.P. Arendzen, *Manichaeism*, [w:] *The Catholic Encyclopedia*, 1913.

5 *Encyklopedia Biblijna*, redakcja naukowa Paul J. Achtemeier, Warszawa [1999], s. 345.

6 Podobnie twierdził również Mahomet, ten jednakże ani Zaratusztry, ani tym bardziej Buddy, nie uznawał za proroków, za takowych uznawał jedynie proroków starotestamentowych i Jezusa.

jednoznacznie negatywnie. Byli oni bowiem “produktem” danego miejsca i czasu. I w tamtym właśnie regionie, miejscu i czasie uformował się manicheizm.⁷ A powstał on – co już wspomiano – jako religia synkretyczna zawierająca w sobie elementy zaratusztrianizmu, zurwanizmu, chrześcijaństwa, buddyzmu, dżainizmu⁸, taoizmu, neoplatonizmu, gnostycyzmu (zarówno o zabarwieniu chrześcijańskim, jak i żydowskim) i wierzeń babilońskich. Zawierał też nieliczne elementy szamanizmu.

Nowa religia rozprzestrzeniła się z czasem na ogromnym obszarze – od wschodniego Turkiestanu, Chin, Tybetu i Malabaru w Indiach na Wschodzie, po Egipt, Afrykę prokonsularną, Italię, południową Francję i Półwysep Iberyjski na Zachodzie. Oczywiście religia owa – w takim właśnie kształcie – mogła powstać właśnie w Mezopotamii, która w tym czasie, w III wieku n.e. była jednym z najbardziej liczących się centrów kulturowych i religijnych Wschodu. Był to kraj wielonarodowościowy i obszar ścierania się wpływów najrozmaitszych tradycji i wierzeń.⁹

Jak już wspomniano, manicheizm był szeroko rozpowszechniony w pierwszym tysiącleciu naszej ery – od Afryki Północnej i Hiszpanii po Chiny. Była to zatem ponadnarodowa religia światowa, a przynajmniej pretendowała do miana takowej (w ówczesnym rozumieniu, o czym będzie jeszcze niżej), która istniała – choć nie do końca w swej pierwotnej, „czystej” formie od III do XV-XVI wieku.¹⁰

7 Сергей В. Болотников, *Манихейство как религия постмодернизма*.

8 Dżinizmu.

9 *Tamże*; por. także: S.G. Richter, *Arbeitsstelle für Manichäismusforschung*, Institut fuer Ägyptologie und Koptologie, Der Manichäismus, 1998.

10 W rzeczywistości manicheizm zanikł – na Zachodzie – w wieku XI, do wieku XV przetrwały przypominające go tylko nieco – bogomilizm i kataryzm, na Wschodzie manicheizm przetrwał dłużej.

Lecz kim był ten przedziwny człowiek, który stworzył naukę, której pozostałości spotyka się i dzisiaj w Iranie, Chinach, Rosji, w południowej Francji? Niestety, historia przechowała o nim tylko fragmentaryczne wiadomości.

Owego założyciela nazywano Manim, a żył on w latach 216 – 277 n.e. Tak na dobrą sprawę niewiele o nim wiadomo. Jego przeciwnicy (a miał ich bez liku) ukazują go w sposób karykaturalny, zwolennicy zaś w wyidealizowany. Z tej przyczyny trudno o obraz obiektywny.

Rodzice Maniego byli arystokratami i wywodzili się z Partii¹¹, z miasta Ekbatany (obecnie Chamadan). Z całą pewnością wiadomo, że jego matka należała do partyjskiego królewskiego rodu.

Mani urodził się w Ktezyfonie, mieście założonym przez Partów w Babilonii, w mieście o doskonałym położeniu nad rzeką Tygrys, w mieście, które w III w. stało się stolicą królów partyjskich, a następnie perskich szachów z dynastii Sasanidów, którego ludność stanowiła mieszaną osób najróżniejszych narodowości, języków, wyznań i tradycji kulturowych. Wszystko to mnogość wierzeń, tradycji i ludzkich charakterów – w niemałym stopniu wpłynęło na formowanie się światopoglądu Maniego. Państwową religią był tu zaratusztrianizm, ale Partowie bardzo tolerancyjnie odnosili się i do innych wierzeń. Na przykład, oficjalnymi językami były także, obok języka narodowego, grecki i aramejski, w nich to urzędnicy pisali sprawozdania i doniesienia dla władcy,

11 Partią w starożytności nazywano wyżynę zamieszkałą przez irański lud Partów. Znajdowała się ona między Medią a Baktrią (dzisiejszy Chorasan), ze stolicą Hekatompylos. Początkowo była to satrapia perska, zaś po upadku imperium Achemeniidów, Partowie utworzyli własne, niezależne państwo. Jego założycielem był Arsakes (Arszak) 248–247 p.n.e., od którego wzięła się nazwa dynastii Arsacydów.

a na równi z tymi językami funkcjonowało w ludzkiej świadomości mnóstwo greckich mitów, wierzeń i podań.¹²

W manicheizmie występuje też немало motywów biblijnych. Najprawdopodobniej wynika to z faktu, iż Prorok w młodości obcował z przedstawicielami dużej żydowskiej, wspólnoty, która w III w. poczęła aktywnie rozwijać się w Mezopotamii. Jej podstawę stanowili uciekinierzy z Palestyny, którzy udali się do rozmaitych krajów po zburzeniu wspaniałej świątyni jerozolimskiej przez Tytusa, syna rzymskiego imperatora Wespazjana. Uciekinierzy owi przynieśli ze sobą wiele żydowskich i chrześcijańskich wierzeń, wcześniej nieznanych w Persji. Rozliczne judeochrześcijańskie sekty mnożyły się z roku na rok i coraz więcej Persów znajdowało się pod ich wpływem.¹³

Skoro już naświetlone zostało tło religijno-historyczne można przejść do następnego zagadnienia.

Oto jak przyszło do pojawienia się Maniego na świecie:

Żył w Medii pewien książę o nieustalonym do końca imieniu: Fâtâk, Bâbâk, Patekios¹⁴, Patak bądź Patik, mający żonę, pochodzącą także z książęcej rodziny, której imię dotrwało do naszych czasów w różnych wersjach: Mes, Utâchîm, Marmarjam, lub Karossa¹⁵, a być może brzmiało ono Miriam. Ów Patik nie był takim sobie, zwyczajnym arystokratą, któremu życie upływa na płochych uciechach. Był to człowiek o silnych religijnych skłonnościach. On szukał prawdy i drogi nadprzyrodzonej. I oto stało się, iż Bóg dostrzegł Patika. W czasie, gdy wyjechawszy z Medii, osiedlił się na stałe w Babilonie, usłyszał głos – jak sądził – Najwyższego. Miało to miejsce

12 *Манихейство. Учение о Царстве Света* [w:] “Зороастризм и манихейство: взгляд со стороны и взгляд зороастрийца.”

13 Тамże.

14 Jest to grecka wersja imienia księcia: Πατεκίος.

15 J.P. Arendzen, *Manichaeism*, [w:] *The Catholic Encyclopedia*, 1913.

w świątyni babilońskiej, w której często przebywał, oddając się modlitwom i nabożnym rozmyślaniom. Głos zażądał, by książę zrezygnował z uciech stołu i łoża – by stronił od kobiet, mięsa i wina, a ten nie omieszkiał usłuchać wezwania. I stał się przez to czysty.¹⁶

Na temat jego nawrócenia na nową wiarę opowiadano ciekawą historię:

Otóż pewnego razu Patik poszedł, jak zwykle, do świątyni oddać cześć miejscowym bogom¹⁷. I oto naraz usłyszał, że k t o ś mu nakazuje, by nie jadł mięsa, nie pił wina i powstrzymał się od kobiet. Patik próbował odpędzić – jak mu się zdawało – przywidzenie i wybiegł ze świątyni. Lecz następnego dnia, gdy ponownie przyszedł się modlić uprzednio zasłyszany głos powrócił, teraz z jeszcze większą mocą i uporczywie powtarzał wszystko to, co mówił poprzednio. Trwało to przez kilka dni, głos nie ustawał w apelach kierowanych do Patika, który w końcu usłuchał owego dziwnego – boskiego, jak przypuszczał – głosu.¹⁸

Dołączył zatem do religijnej grupy noszącej miano *Mughtasilah* (dosłownie – «chrzczących samych siebie»), założonej przez proroka znanego jako Elchasa¹⁹ i żył odtąd ściśle przestrzegając ich zasad. To była jedna z tych licznych grup religijnych, która najwięcej uwagi poświęcała przede wszystkim zakazom, nakazom i zaleceniom «prawdziwego życia», które miały zagwarantować zbawienie. Patik dał się także poznać jako reformator religijny i w ten sposób można go chyba uznać za poprzednika, zwiastuna sławnego syna.

Niezbyt długo po nawróceniu się Patika z bałwochwalstwa, jego żona, Miriam, urodziła dziecko płci męskiej²⁰, które później znane było jako Mani. Stało się to najprawdopodobniej 14 kwietnia 215 lub 216 roku

16 Andrzej Sarwa, *Herezjarchowie i schizmatycy*, Poznań 1991, s. 9.

17 W rozumieniu żydowskim czy chrześcijańskim – pogańskim bałwanom.

18 *Манихейство. Учение о Царстве Света* [w:] *Зороастризм и манихейство: взгляд со стороны и взгляд зороастрийца*.

19 T. Apiryon, *Manes (c. 216–276 e.v.)*, *Ordo Templi Orientis* 1995.

20 Miriam zaszła w ciążę przed nawróceniem Patika.

po Chrystusie. Niektórzy uważają, że w Ktezyfonie²¹, mieście będącym stolicą imperium Sasanidów. Inni natomiast twierdzą, że wydarzenie zdarzyło się to gdzie indziej, w Mardanie²² (w Babilonii)²³.

Matka Maniego pochodziła z arystokratycznej rodziny partyjskiej, która była spokrewniona z Arsacydami²⁴, co do ojca, to nie ma pewności, czy był on Persem, czy może Aramejczykiem, i czy ród swój wiodł z Ktezyfonu, czy też z Chamadanu²⁵.

Mani, po aramejsku znaczy „jasny”, „rozpromieniony”, „niosący światłość”²⁶, i prorok (bo za takiego się podawał) pod tym właśnie imieniem zapisał się w dziejach świata. Prócz najpowszechniej używanej formy „Mani”, zachowały się również i inne – Manys, Manytos, Manentos, Manou, Manichios, Manes, Manetis, Manichaeus²⁷. Jest to jednak bardziej tytuł i wyraz szacunku niż imię własne. Jego znaczenie nie jest całkowicie pewne, prócz wyżej podanego wyjaśnienia, można go też wywodzić od babilońskoaramejskiego: Mânâ, którym mandejezycy²⁸ określali „Świetlistego Ducha”, lub Mânâ rabba oznaczającego „Świetlistego

21 Ruiny miasta znajdują nad rzeką Tygrys w środkowym Iraku.

22 Mardinu.

23 Ta druga opinia jest powszechniejsza.

24 Arsacydzi (Arsakidzi) – dynastia królów partyjskich.

25 Ekbatany.

26 Niewykluczone, że w przeciwnicy Maniego w późniejszym okresie, mając go za demona, kojarzyli owo słowo z Lucyferem, którego imię oznacza dosłownie: „Nosiciel Światłości”.

27 Istnieje też wiele fantastycznych etymologii i interpretacji imienia proroka: „oblakany”, „maniak”, lecz również „kamień szlachetny”, czy też Mani chauua – „Mani żywy”.

28 Mandejezycy – wyznawcy mandeizmu, czyli synkretycznej religii monoteistycznej łączącej w sobie wierzenia: gnostyckie, żydowskie, chrześcijańskie, zaratusztriańskie, i elementy mitologii egipskiej. Mandejezycy, których nazwa – „manda” oznacza „gnozę” twierdzą, iż wywodzą się od Jana Chrzciela, a Jezusa z Nararetu uważają za zdrajcę i uzurpatora. Niewielka ich liczba (około 10 – 15 tys.) jest dziś jedyną żywą religią gnostycką. Są także jedyną grupą ludnościową posługującą się wymarłym już gdzie indziej językiem aramejskim.

Króla”. Ów tytuł został zaakceptowany i przyjęty przez samego proroka, całkowicie zastępując jego imię własne, tak że właściwe brzmienie tego ostatniego nie przetrwało do dziś.²⁹

Rodzice wszakże nadali mu imię inne, imię, które znamy wyłącznie w jego zlatynizowanej formie – Ubricus bądź Cubricus. Niewykluczone, iż pochodzi ono od dość rozpowszechnionego indoirañskiego imienia Szuriasz (Shuraik).³⁰

Chłopiec wyrastał w domowej atmosferze przepojonej wielką pobożnością, a nawet mistycyzmem. Ponoć zainteresowania religijne obudziły się w nim dość wcześnie. Zapewne sprzyjało temu, prócz szczególnych predyspozycji psychicznych i przykładu ojca, również obcowanie z wyznawcami najrozmaitszych religii, których przecież w tym regionie świata nie brakowało.³¹

Świadectwa na temat wyglądu Maniego są bardziej niż skąpe, i na domiar złego mocno rozbieżne. Wyznawcy i zwolennicy proroka określali go jako obdarzonego nadziemskim boskim pięknem, natomiast kapłani zaratusztriańscy, twierdzili, iż był wyjątkowo szpetny, a na dodatek ułomny i obdarowywali go obraźliwym epitetem – „kulawy diabeł”. Można domniemywać, iż Mani rzeczywiście był chromy, czy to jednak od urodzenia, czy na skutek wypadku jakiego doznał w późniejszym okresie – nie wiadomo.

Mimo iż Patak był już żonaty, a żona spodziewała się dziecka, po nawróceniu podjął decyzję by odejść z domu i osiedlić się wśród członków wspólnoty „czystych”. We wspólnocie osiągnął wysoką rangę, a z czasem stał się autorem kilku traktatów, które weszły później do kanonu manichejskiego. Od czasu do czasu odwiedzał dom

29 J.P. Arendzen, *Manichaeism*, [w:] *The Catholic Encyclopedia*, 1913.

30 *Русская апокрифическая студия*; por. Także: J.P. Arendzen, *Manichaeism*, [w:] *The Catholic Encyclopedia*, 1913.

31 Andrzej Sarwa, *Herezjarchowie i schizmatycy*, Poznań 1991. s. 9.

i finansowo wspierał żonę, która sama wychowywała syna³². Zapewne w jakiś sposób uczestniczył także w wychowywaniu swego dziecka, będąc mu przykładem w życiu religijnym, i wskazując drogę w określonym kierunku duchowego rozwoju.

Wychowywanie Maniego przez samotną matkę nie trwało wszakże długo, kiedy bowiem ukończył on cztery lata ojciec zabrał go ze sobą i zamieszkali razem w owej wspólnocie, do której przeniósł się Patik po odejściu od rodziny. Syna zabrał po to, by od wczesnego dzieciństwa uczyć go podstaw nowej wiary, pragnąc uczynić z chłopaka gorliwego zwolennika wyznawanej przez siebie idei.

Ale oto stało się coś nadzwyczajnego. Przyszły prorok wszedł w kontakt z nadprzyrodzonym!

Mani zetknął się ze światem nadnaturalnym jeszcze w dzieciństwie. W wieku 12 lat zaczął miewać wizje. Objawiał mu się i prowadził z nim rozmowy anioł, którego Mani nazwał Taum – «Sobowtór» lub «Bliźniak». Posłaniec oświadczył, że Mani powinien opuścić dotychczasową wspólnotę religijną, ponieważ jest mu przeznaczone coś innego, wielka misja. To właśnie Maniego wyznaczono na tego, który ma przynieść ludziom wieść o zbawieniu.³³

Ale z publicznym wystąpieniem miał powstrzymać się do czasu, aż dorośnie i dojrzeje. Któż bowiem zechciałby słuchać dziecka?

Potem przez długie lata Mani nie zetknął się już z nadprzyrodzonym. Ale oto, gdy osiągnął wiek dwudziestu czterech³⁴ lat (około 239 – 240 roku n.e.) miał kolejne objawienie. Znów przybył doń anioł Taum (Bliźniak), przynosząc powołanie i wiedzę o nadprzyrodzoności od samego Króla Świetlistego Raju.

32 *Русская апокрифическая студия.*

33 *Манихейство. Учение о Царстве Света* [w:] *Зороастризм и манихейство: взгляд со стороны и взгляд зороастрийца.*

34 *Dwa razy dwanaście.*

Ten polecił mu zerwać z wyznawaną przez Patika religią i powołał go na apostoła najwyższej i jedynej prawdy³⁵. Mani przyjął to objawienie, lecz z publicznym wystąpieniem zwlekał jeszcze dwa lata.

W dwudziestym szóstym roku życia wygłosił swoje pierwsze kazanie w Gundiszapurze³⁶, w czasie koronacji szacha Szapura I, gdzie ogłosił się mesjaszem Babilonii, który – wedle jego słów – „przyszedł, jak przychodzili: Budda w Indiach, Zaratusztra w Persji, i Jezus na ziemiach Zachodu”. Mani nie ogłosił się Bogiem, lecz „Apostołem prawdziwego Boga”³⁷. Wcześniej nowy prorok przebywał już w Indiach, gdzie miał okazję zapoznania się z hinduizmem (w jego najrozmaitszych odmianach) oraz buddyzmem i wykorzystania ich elementów w swojej nauce. W niedługi czas po publicznym wystąpieniu w Persji zmuszony był z powrotem udać się do Indii, bo jego nauka nie cieszyła się w kraju szachinszacha³⁸ zainteresowaniem.

Pod wpływem objawień, a także i głębokich studiów teologicznych Mani sformułował oryginalną doktrynę religijną i przedsięwziął podróże misyjne, w czasie których swoją naukę rozwijał i szczegółowo opracowywał. Na terenie Persji wystąpił publicznie dopiero po objęciu tronu przez szacha Szapura I (241 – 273 r. n.e.), a i to początkowo – o czym wspomniano wyżej – bez większego powodzenia. Lecz będąc popieranym przez „króla królów”³⁹, uzyskał jego akceptację dla swojej religii. Wówczas to ukształtowała się hierarchia manichejska, powstały liczne gminy wyznaniowe, a popularność proroka stała się ogromna. Nie ograniczał się on bowiem do rozsyłania misjonarzy, ale sam podróżował, nauczał,

35 Andrzej Sarwa, *Herezjarchowie i schizmatycy*, Poznań 1991, s. 10.

36 Gundesapor.

37 *J.P. Arendzen; From the Catholic Encyclopedia*, Encyclopedia Press, Inc., 1913.

38 Szachinszach – “król królów” – oficjalny tytuł władcy Iranu.

39 Wedle niektórych, ale bynajmniej nie wszystkich, źródeł.

nawracał. A na trasach swoich wędrówek ustawicznie spotykał się z uwielbieniem tłumów⁴⁰.

Lecz przecież nie zawsze tak było. Po jakimś czasie Mani powrócił do Persji i tu rozpoczął działalność misyjną. Początkowo w Ktezyfonie, gdzie czynnie wspierał go ojciec. A ten ostatni zajmował się apostołowaniem na rzecz religii syna nie tylko na terytorium imperium Sasanidów, ale także wyjeżdżał poza jego granice – do Rzymu i Egiptu. Nowy prorok bowiem od samego początku z rozmachem rozwijał swoją działalność. Początkowo Mani próbował dla swojej nauki pozyskać osoby sprawujące władzę. I w pierwszym okresie mu się to udawało.

Mimo, iż stanowił konkurencję dla rodzimej religii perskiej, zaratusztrianizmu, Sasanidzi na jego działalność patrzyli przychylnie, podobnie zresztą, jak patrzyli przez palce na działalność różnorodnych sekt na terytorium ich państwa.

W tym samym okresie prorok napisał dzieło zatytułowane *Szapurakan*,⁴¹ w którym zaprezentował swoją doktrynę religijną, poświęcając je szachowi Szapurowi I, a dedykował owo dzieło księciu Perozowi, bratu szachinszacha. Jak widać z dalszego rozwoju wypadków – Mani odniósł sukces, bowiem został wkrótce przedstawiony władcy. Do tego miejsca źródła historyczne są zgodne, później wszakże zaczynają się różnić między sobą. I tak – jedne zawierają informacje, że Mani korzystał z łaski Szapura i spokojnie głosił swą naukę do samej śmierci szacha, a także i pewien czas po niej. Inne komunikują natomiast, że był zmuszony do tułaczki, bowiem co jakiś czas wypędzano go z Ktezyfonu, a nawet kilka razy więziono.

40 Andrzej Sarwa, *Herezjarchowie i schizmatycy*, Poznań 1991, s. 10–11.

41 Shapurikan.

Istnieje nawet informacja, że Mani raz zbiegł z więzienia, przekupując strażnika i uciekł na teren cesarstwa rzymskiego.⁴²

Tu wszakże należy powiedzieć, iż akcja misyjna Maniego od samego początku była zaplanowana na szeroką skalę. Działalność Maniego za panowania Szapura I i jego następcy Ormuzda I zaowocowała założeniem wspólnot manichejskich w Turanie (gdzie Mani jakoby osobiście propagował swoją religię), w Mesenie, w Aleksandrii (gdzie działalność misyjną prowadził Patik), w Gulwanie (bardzo ważnym handlowym punkcie na szlaku z Babilonu do Ekbatany), w różnych okręgach Persji, Marwie, nestoriańskim Kirkuku (w Asyrii⁴³) i innych miastach i krajach, których nazw źródła nie przechowały. Mani głosił swą naukę, będąc wspieranym i chronionym przez swego królewskiego patrona Szapura a następnie także przez jego następcę – ale, jak to się często zdarza przy zmianach na tronie – zmieniła się i państwowa religia, którą ponownie stał się zaratusztrianizm.⁴⁴

Informacje na temat Maniego i manicheizmu znajdują się przede wszystkim w antymanichejskich „Dziejach” albo „Aktach” św. Archeleusa (IV w.), pismach św. Augustyna z Hippony⁴⁵, św. Efrema Syryjczyka (IV w.), św. Epifaniasza (IV w.), chrześcijańskich kronikach syryjskich, a także u Syryjczyka Teodora bar Konaja (VIII w.), niektórych zaratusztriańskich, oraz arabskich i perskich źródłach muzułmańskich, „Chronologii” Biruniego, (ok. 1000) „Fihrist alUlum” Ibn anNadima (X w.) (źródło o charakterze neutralnym), wreszcie na oryginalnych źródłach, wywodzących się ze środowiska

42 J.P. Arendzen, *Manichaeism*, [w:] The Catholic Encyclopedia, 1913.

43 Obecnie Irak.

44 Сергей В. Болотников, *Манихейство как религия постмодернизма*, [w:] Журнал “Самиздат”.

45 Który zanim został katolickim biskupem, był manichejczykiem.

manichejskiego (np.: fragmenty turfańskie ze Wschodniego Turkiestanu, oraz manichejskie teksty koptyjskie z Al Fajjum⁴⁶).⁴⁷

Do końca XIX wieku jednak wszystko, co było wiadome o manicheizmie, pochodziło wyłącznie z niemanichejskich (czy wręcz antymanichejskich) źródeł – perskich, chińskich⁴⁸ i arabskich kronik i chrześcijańskich krytyków manicheizmu. Dopiero po pierwszej dekadzie minionego stulecia zostało odnalezione w Turfanie (Wschodni Turkiestan) mnóstwo przedmiotów, fresków, i znaczących fragmentów manuskryptów manichejskich⁴⁹ w językach średnioperskim, partyjskim i sogdiańskim. Mimo, iż mocno zniszczone pozwoliły nam spojrzeć na manicheizm z jego pozycji. Niemniej ważnym zdarzeniem było odnalezienie w 1930 roku w Egipcie tekstu *Kephalai*.⁵⁰

Obraz Maniego mitologizował się w jego własnych utworach i tekstach, które wyszły ze środowiska manichejskiego. Ale bardzo szczególną rolę pod tym względem odegrały opisy męczeńskiej śmierci Maniego.

Wiosną 273 roku zmarł przyjaźnie nastawiony do proroka Szapur I. Na tronie zasiadł jego syn Hormizd I, który podobnie jak i ojciec lubił, cenił i szanował Maniego. Ale szach panował krótko, bardzo krótko, bo tylko rok, po czym i jego zabrała śmierć.

Następcą Hormizda został Bahram I (274 – 277), który zupełnie inaczej patrzył na proroka i głoszone przez niego nauki. Bahram rozumiejąc, iż nowa religia godzi w dotychczasowy ład społeczny, a co może w efekcie doprowadzić do podcięcia korzeni monarchii, wydał nakaz uwięzienia Maniego. Wkrótce prorok stanął przed władcą,

46 Oaza w północnym Egipcie.

47 Wg.: *Русская апокрифическая студия*.

48 W Europie praktycznie nieznanymi.

49 *Манихейство*, [w:] China Radio International, Monday Jun 27th 2005.

50 *Русская апокрифическая студия*.

który oskarżył go o chęć zniszczenia państwa. Ten usiłował się bronić – bez rezultatu. Został osądzony i skazany na śmierć. Legenda głosi, żywcem zdarto z niego skórę, którą wypchano słomą i umieszczono w miejscu publicznym, ku przestrodze i na postrach tym, którzy chcieliby iść w jego ślady. Wedle innej tradycji został ścięty.

Oficjalna wersja głosi, iż najprawdopodobniej zmarł w więzieniu śmiercią naturalną, wyczerpany postami i umartwieniami ciała, w lutym 276 lub 277 roku⁵¹.

Inicjatorami prześladowań Maniego i jego zwolenników, byli zaratusztriańscy magowie⁵², którzy postrzegali manicheizm jako szczególnie groźną (na tle innych ówczesnych kultów) herezję. Ostatecznie doprowadzili do tego, że gdy na tronie zasiadł Bahram I, skazano Maniego.⁵³

Po śmierci proroka jego zwolennicy zostali wypędzeni z Ktezyfonu i rozproszyli się na okolicznych terenach. „Patriarcha” manichejski Sissin, po krótkich wewnętrznych walkach został uznany za przywódcę, następcę Maniego, i osiadł w zapomnianym przez bogów i królów Babilonie. Część manichejczyków zbiegła aż za Amudarię i tam w V wieku proklamowała swoją autonomię względem patriarchy babilońskiego; autonomia owa utrzymała się do VIII stulecia, gdy manichejskie wspólnoty w Azji Środkowej ostatecznie uznały władzę Babilonu. Ogniska manicheizmu pojawiają się także i w innych krajach Wschodu, ale wiele z nich będąc odciętymi od głównego nurtu w efekcie staje się czymś w rodzaju autonomicznych kultów.⁵⁴

51 Andrzej Sarwa, *Herezjarchowie i schizmatycy*, Poznań 1991, s. 11; por. także – *What If Manichaeism flourished?, First an intro in Manichaeism theology...*

52 Kapłani.

53 Сергей В. Болотников, *Манихейство как религия постмодернизма*, [w:] Журнал “Самиздат”.

54 Tamże.

Niniejsza **darmowa publikacja** zawiera jedynie fragment pełnej wersji całej publikacji.

Aby przeczytać ten tytuł w pełnej wersji [kliknij tutaj](#).

Niniejsza publikacja może być kopiowana, oraz dowolnie rozprowadzana tylko i wyłącznie w formie dostarczonej przez NetPress Digital Sp. z o.o., operatora [sklepu na którym można nabyć niniejszy tytuł w pełnej wersji](#). Zabronione są jakiegokolwiek zmiany w zawartości publikacji bez pisemnej zgody NetPress oraz wydawcy niniejszej publikacji. Zabrania się jej od-sprzedaży, zgodnie z [regulaminem serwisu](#).

Pełna wersja niniejszej publikacji jest do nabycia w sklepie internetowym [e-booksweb.pl - Audiobooki, książki audio, e-booki](#).